

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
------------	---

Birinci Bölüm NEOLİTİK ANADOLU'DA DEĞİŞ-TOKUŞUN BAŞLANGICI VE BÖLGESEL ETKİLEŞİMLER ÜZERİNE NOTLAR Doç. Dr. Çağatay Yücel.. 13

Özet.....	13
Giriş.....	14
1. NEOLİTİK TOPLUMLARDA DEĞİŞ TOKUŞUN KÖKENİ.....	17
Sosyal Antropoloji ve “Hediyelik Değiş-tokuş” Kuramı.....	18
2. ANADOLU'DAKİ ARKEOLOJİK MERKEZLER VE DEĞİŞ-TOKUŞ KANITLARI.....	19
Aşıklı Höyük ve Boncuklu Höyük.....	20
Göbeklitepe ve Çevresi: Ritüel-Ticari Simbiyoz ve Bölgesel Ağlar.....	21
Çatalhöyük, Hacılar ve Can Hasan: Batı Anadolu'nun Değiş-tokuş Ağlarındaki Rolü.....	24
Batı Anadolu (Çukuriçi & Ulucak).....	26
3. OBSİDYEN, TAŞ VE DİĞER HAMMADDELERİN DEĞİŞ-TOKUŞU.....	26
Güncel Obsidyen “Provenans” Çalışmaları ve Yöntemsel İlerlemeler.....	28
Obsidyen Dolaşımında Anadolu ve Yakın Doğu Arasındaki Etkileşimler.....	29
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	31
KAYNAKÇA.....	35

İkinci Bölüm KAFKASLARDAN GÜNEYBATI AKDENİZ'E GÖÇ VE TİCARETİN İZLERİ Doç. Dr. Umut Parlüt, Arş. Gör. Sefa Köse 39

Özet.....	39
Giriş.....	40
1. HARMANÖREN GÖNDÜRLE VE KARATAŞ SEMAYÜK MEZARLIĞI.....	41
Harmanören Göndürle Mezarlığı.....	41
Karataş Semayük Mezarlığı.....	46
2. KAFKASLARDAN BATI ANADOLU'YA UZANAN YOL AĞI VE TİCARET VERİLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	50
3. SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA.....	65

Üçüncü Bölüm ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DA TİCARET VE ORGANİZASYON Dr. Hatice Değirmencioglu.....	71
Özet.....	71
Giriş.....	72
1. ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI.....	73
Kronolojik Olarak Asur Devleti.....	73
Eski Asur Devleti.....	74
Orta Asur Devleti.....	76
Yeni Asur Devleti.....	78
2. ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA TİCARET.....	79
Anadolu'da Asur Ticaret Şeması.....	79
3. ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA TİCARİ ALANLAR.....	80
Tekstil.....	80
Maden.....	82
Gayrimenkul Ticareti.....	83
4. ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ANADOLU'DAKİ TİCARİ ORGANİZASYON.....	84
Karum Kolonileri.....	84
Wabartum İstasyonları.....	85
Tüccar Dairesi.....	85
5. ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA VERGİLENDİRME VE SÖZLEŞMELER.....	86
Tekstil Ürünlerinden Alınan Vergiler.....	89
Maden Ürünlerinden Alınan Vergiler.....	90
Ortaklıklar ve Sözleşmeler.....	90
6. ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA ASUR'DAN ANADOLU'YA KERVAN ROTALARI VE ÜRÜNLERİN TAŞINMASI.....	93
7. SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA.....	97

Dördüncü Bölüm ANTİK DÖNEM DOĞU AKDENİZ'İNDE TİCARET VE FENİKELİLER Dr. Çiğdem Öner, Dr. Yaşar Arlı.....	103
Özet.....	103
Giriş.....	105
1. ANTİK DOĞU AKDENİZ'DE EKONOMİK YAPI VE TİCARETİN TEMELLERİ.....	106
2. FENİKELİLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE TİCARİ ROLÜ.....	109
3. DENİZCİLİK TEKNOLOJİSİ VE LOJİSTİK AĞI.....	112
4. TİCARET MALLARI VE MADDİ KÜLTÜR.....	117
5. FENİKE KOLONİZASYONU: TİCARETİN COĞRAFİ YAYILIMI.....	120
6. FENİKELİLERLE AYNI COĞRAFYAYI PAYLAŞAN TOPLULUKLARIN TİCARET İLİŞKİLERİ.....	123

7. FENİKELİLER VE KÜLTÜREL TRANSFER: İNANÇ, DİL VE SANATIN AKDENİZ'E YAYILIMI	126
8. SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA.....	131

Beşinci Bölüm ANADOLU'NUN EKONOMİK DEVRİMİ: LİDYA UYGARLIĞI VE PARAYA DAYALI TİCARETİN BAŞLANGICI Mertcan Erice.....	137
Özet.....	137
Giriş.....	138
1. ALTININ GÜCÜ VE LİDYA'NIN YÜKSELİŞİ	142
Lidya Sikkelerinin Biçimsel Özellikleri	145
2. LİDYA UYGARLIĞI'NDA TİCARET.....	149
Kral Yolu'nun Ticaret Hayatına Etkisi	153
Tapınakların Ticarî ve Ekonomik Hayattaki Yeri.....	156
3. LİDYA KRALLIĞI'NIN SONU VE TİCARETTE AKSAMALAR.....	157
4. SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA.....	163

Altıncı Bölüm AMPHORALARLA TAŞINAN UYGARLIK: ARKAİK VE KLASİK DÖNEMDE BATI ANADOLU VE KARADENİZ'DE TİCARETİN İZLERİ Doç. Dr. Hülya Kökmen	167
Özet.....	167
Giriş.....	168
1. ARKAİK VE KLASİK DÖNEMLERİN ÖNCÜ AMPHORA ÜRETİM MERKEZLERİ	170
Anadolu'da Başlıca Amphora Üretim Merkezleri ve Tipolojileri	171
Ege Bölgesi Amphoraları.....	172
Karadeniz Kıyısındaki Amphora Üretim Merkezleri	182
2. ANADOLU AMPHORALARININ TİCARET AĞLARI ÜZERİNDEN DAĞILIMI VE DENİZ YOLU ROTALARI	184
Ticaretin Coğrafyası: Akdeniz, Ege ve Karadeniz Rotaları	184
Ticari/Lojistik Dağıtım Merkezi Olarak Liman Kentleri.....	185
Ticaretin Ekonomik ve Sosyal Etkileri	186
3. SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA.....	193

Yedinci Bölüm HELENİSTİK DALGADAN İMPARATORLUK TEKELİNE: AKDENİZ TİCARETİNİN MARE NOSTRUM'A DÖNÜŞÜMÜ Dr. Öğr. Üyesi İrem Albayraktaroğlu Gökteş	201
Özet.....	201
Giriş.....	202

1. AKDENİZ HAVZASI TİCARETİNİN BÖLGESEL VE TARİHSEL ÇERÇEVESİ.....	204
2. HELENİSTİK DÖNEM AKDENİZİ'NDE TİCARET	210
Helenistik Dünyanın Doğuşu, Helenistik Krallıklar ve Ticaret	210
Helenistik Akdeniz'de Ana Ticaret Yolları, Liman Kentleri ve Emporion'lar	218
Helenistik Dönem Akdeniz Ticaretinde Meta Dolaşımı	223
Helenistik Dönem'de Liman Teknolojisi	225
Helenistik Dönem'de Dernekler ve Ticaretin Kontrol Mekanizmaları.....	226
3. ROMA'NIN YÜKSELİŞİ VE AKDENİZ'İN MARE NOSTRUM'A DÖNÜŞÜMÜ.....	231
Roma'nın Hegemonya Sürecinin Başlangıcı ve Akdeniz Ticaretinde Yayılımı	231
Mare Nostrum'un Doğuşu: Akdeniz Ticaret Ağlarının Romanizasyonu, Stratejik Ağlar ve Meta Dolaşımı	234
Akdeniz Ticaret Ağında Roma Mühendisliği, Lojistik ve Güvenlik.....	240
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	244
KAYNAKÇA.....	247

Sekizinci Bölüm GEÇ ANTİK ÇAĞ'DA LÜKS TÜKETİM VE TİCARETİN

YENİDEN TANIMLANMASI Dr. İlgin Tuğcu, Öğr. Gör. Arda Akduman	255
Özet.....	255
Giriş	256
1. LÜKS KAVRAMI ve ROMA.....	259
2. DOĞU TİCARETİ	263
3. LÜKS TÜKETİM ÜRÜNLERİ ve TİCARETİ.....	267
Baharat.....	268
İpek ve Kumaş.....	269
Mor: Statünün, Tanrısallığın ve İktidarın Sembolü	273
Mor Rengin Antik ve Geç Antik Çağ'daki Toplumsal ve Dini Önemi.....	276
Parfüm.....	278
Takı	281
Seramik.....	282
Terra Sigillatalar	282
Sagalassos Kırmızı Astarlı Seramikleri	283
Afrika Kırmızı Astarlı Seramikleri.....	284
Geç Roma C Kırmızı Astarlı Seramikleri	285
Geç Roma D Kırmızı Astarlı Seramikleri	286
Geç Antik Çağ'da Hamam ve Ticaret İlişkisi	286
4. SONUÇ.....	289
KAYNAKÇA.....	291

ÖNSÖZ

“Başlangıçtan Günümüze Ticaret” serisi, ticaretin ekonomik bir faaliyet olmasının yanında toplumlar arası ilişkileri, kimlikleri ve kültürleri şekillendiren en güçlü “hareketlilik ağı” oluşturduğunu savunmaktadır. İki ciltten oluşan bu kapsamlı çalışma, okuyucuyu Neolitik Dönem’in ilk obsidyen takasından dijital platform ekonomilerine kadar uzanan devasa bir tarihsel yolculuğa çıkarmaktadır.

Başlangıçtan Günümüze Ticaret serisinin ilk cildi, insanlığın birbirine ulaşma, tanıma ve ortak bir dünya kurma arzusunun en somut göstergelerinden biri olan ticaretin tarihsel serüvenini ele almaktadır. Bu çalışma, ticareti yalnızca hammadde ve mal akışına dayalı bir ekonomik faaliyet olarak değil; aynı zamanda fikirlerin, inançların ve kültürel kimliklerin yüzyıllar boyunca Anadolu ve Akdeniz dünyası üzerinden nasıl karşılaştığını, etkileştiğini ve birbirini dönüştürdüğünü gösteren bir süreç olarak değerlendirmektedir. Kitapta, paranın henüz kullanılmadığı Neolitik Dönem’in mütevazı değişim ağlarından başlayarak, Roma İmparatorluğu’nun Akdeniz’i adeta bir “iç deniz” haline getirdiği ve ticaretin lüks tüketimle birlikte en yoğun biçimde hissedildiği Geç Antik Çağ’a kadar uzanan geniş bir tarihsel çerçeve sunulmaktadır.

Eserin ilk cildi, hammadde akışının ekonomik faaliyetler zinciri olmasının yanında kültürel bir mühür ve toplumsal bir iletişim biçimi olduğu tezi üzerine kurulmuştur. Sekiz ana bölümden oluşan bu yolculukta, okuyucuyu şu temalar beklemektedir:

Birinci Bölümde, “Neolitik Anadolu’da Değiş-Tokuşun Başlangıcı ve Bölgesel Etkileşimler Üzerine Notlar” başlığı altında, ticaretin henüz değiş-tokuş temelli erken biçimleri ele alınmaktadır. Neolitik Dönem Anadolu’sunda obsidyen ve deniz kabuklarının yalnızca işlevsel materyaller olmadığı; aynı zamanda prestij nesnelere ve toplumsal kimliğin göstergeleri olarak kullanıldığı, arkeolojik veriler ışığında değerlendirilmektedir.

İkinci Bölüm, “Kafkaslardan Güneybatı Akdeniz’e Göç ve Ticaretin İzleri”ne odaklanmakta; Karaz medeniyeti aracılığıyla yayılan Kurgan tipi mezar geleneği üzerinden, Anadolu’nun doğusu ile batısı arasındaki ticari bağlantıları mezar buluntuları ve metal işçiliği verileri doğrultusunda incelemektedir.

Üçüncü Bölümde, “Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu’da Ticaret ve Organizasyon” başlığıyla, yazının Anadolu’ya girişiyle birlikte ticaretin nasıl kurumsallaştığı anlatılmaktadır. Kârum ve Wabartum adı verilen koloni sistemlerinin işleyişi, tarihin ilk muhasebe kayıtları sayılabilecek çivi yazılı tabletler ışığında detaylandırılmaktadır.

Dördüncü Bölüm, “Antik Dönem Doğu Akdeniz’inde Ticaret ve Fenikeliler”e ayrılmıştır. Bölümde, denizcilik teknolojilerinde devrim yaratan Fenikelilerin, mor boyadan cama uzanan geniş ürün yelpazesıyla Akdeniz havzasını nasıl küresel bir pazar yerine dönüştürdüğü analiz edilmektedir.

Beşinci Bölüm, “Anadolu’nun Ekonomik Devrimi: Lidya Uygarlığı ve Paraya Dayalı Ticaretin Başlangıcı” başlığını taşımaktadır. Lidyalıların takas usulüne son vererek elektron ve diğer değerli metallere basılan sikkelerle başlattığı para ekonomisi

devrimi ve bu zenginliğin can damarı olan Kral Yolu'nun lojistik önemi bu bölümün ana eksenini oluşturmaktadır.

Altıncı Bölüm, “ Amphoralarla Taşınan Uygarlık, Arkaik ve Klasik Dönemde Batı Anadolu ve Karadeniz’de Ticaretin İzleri” başlığı altında, Arkaik ve Klasik Dönem Batı Anadolu ve Karadeniz ticaretini incelemektedir. Antik dünyanın “standardize taşıma konteynerleri” olan amphoralar üzerinden, zeytinyağı ve şarap ticaretinin rotaları ile bu kapların taşıdığı kültürel kodlar irdelenmektedir.

Yedinci Bölüm, “ Helenistik Dalgadan İmparatorluk Tekeline: Akdeniz Ticaretinin Mare Nostrum’a Dönüşümü” başlıklı çalışma, Akdeniz’in Roma’nın denizine (Mare Nostrum) dönüşme sürecini ele almaktadır. Büyük İskender’in fetihleriyle başlayan kültürel bütünleşmenin, Roma’nın mühendislik harikası limanları ve askeri yollarıyla nasıl devasa bir ekonomik imparatorluğa evrildiği anlatılmaktadır.

Sekizinci ve son bölümde ise, “Geç Antik Çağ’da Lüks Tüketim ve Ticaretin Yeniden Tanımlanması”na odaklanılmaktadır. İpekten baharata, değerli takılardan hamam kültürüne kadar lüks tüketimin nasıl bir statü ve iktidar sembolüne dönüştüğü, Bizans dünyasının şekillenen yeni elit tabakası üzerinden analiz edilmektedir.

Bu çalışma, antik ticaretin sadece bir rakamlar ve metalar yığını olmadığını; aksine insanlık tarihinin en büyük iletişim ağının ta kendisi olduğunu kanıtlama çabasıdır. Her bir bölüm, geçmişin tozlu raflarından bugünün modern ticaret sistemine uzanan bir köprünün temel taşlarını yerine koymaktadır.

Birinci Bölüm

**NEOLİTİK ANADOLU'DA DEĞİŞ-TOKUŞUN
BAŞLANGICI VE BÖLGESEL ETKİLEŞİMLER
ÜZERİNE NOTLAR**

Doç. Dr. Çağatay Yücel- Dicle Üniversitesi, cagatay.yucel@dicle.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Neolitik Dönem Anadolu'sunda değiş-tokuşun ortaya çıkışını ve bölgesel etkileşim ağlarını arkeolojik veriler ışığında değerlendirmektedir. Obsidyen, deniz kabukları, pigmentler ve özel üretim çanak çömlekler gibi maddi kalıntılar üzerinden, topluluklar arası değiş-tokuş sistemlerinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, sembolik ve ritüel boyutlarıyla da şekillendiği ortaya konmuştur. Göbeklitepe, Aşıklı Höyük, Çatalhöyük gibi merkezlerdeki bulgular, üretim fazlası, uzmanlaşma, ritüel pratikler ve sosyal statü inşasının değiş-tokuş ile iç içe geçtiğini göstermektedir. Özellikle obsidyenin uzun mesafelere işlenmiş halde taşınması, uzman üretim ve karmaşık sosyal ağların varlığına işaret etmektedir. Renfrew, Kozłowski, Kuijt ve Tykot gibi araştırmacıların yaklaşımları ışığında, Neolitik değiş-tokuşun yalnızca hammadde dolaşımı değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve prestij aktarımı olarak değerlendirilmesi gerek-